

De ondergang van een rijk weidevogelgebied in Hillegom

Vosse- en Weerlanerpolder

Tussen Hillegom en Bennebroek ligt een nog mooi veenweidegebied met een uitzonderlijk hoge weidevogelstand. Het gebied is erg onbekend en moeilijk te overzien. Er lopen nu nog geen doorgaande wegen doorheen en het is er 's nachts nog donker. Het veenweidegebied wordt doorsneden door tientallen sloten en een zeer oud veenriviertje, De Leek. Mede daardoor is het een vrij nat gebied met in natte winters op een aantal plaatsen water op het land (plasdras). Door deze vaak natte omstandigheden werd er relatief laat gemaaid.

Bovenstaande natuurlijke omstandigheden zijn de belangrijkste redenen, die geleid hebben tot het ontstaan van één van de beste weidevogelgebiedjes in Zuid Holland. Bovendien is het ook op floristisch gebied zeer rijk, met grote aantallen orchideeën en circa 200 andere soorten planten, waaronder vele Rode Lijst- en aandachtsoorten.

Het gebied ligt aan de westkant van de Ringvaart en behoort tot de laatste restjes van de oeverlanden van de voormalige Haarlemmermeer.

Het ontstaan van het gebied

Toen omstreeks 11500 jaar geleden de oudste strandwal werd gevormd ter hoogte van Hillegom, ontstond ten oosten daarvan een moerasgebied. De eerste bewoners van het gebied waren de boeren uit de Bronstijd, die zich vestigden op de Strandwal. Zij zullen hun vee hebben laten grazen in de drogere delen van de toen nog zeer natte Oost-einder- en Vosse en Weerlanerpolder.

In het grote moeras lagen aanvankelijk drie meren: het Spieringmeer, Haarlem-

mermeer en Leidsemeer. Door golfslag en afkalving groeiden deze meren aan elkaar en ontstond het grote Haarlemmermeer. De veengebieden, die rond de Haarlemmermeer aanwezig waren, werden steeds verder opgeslokt door het water, waardoor enige omliggende steden in gevaar kwamen. Om dit gevaar af te wenden werden plannen gemaakt om de Haarlemmermeer droog te leggen. In 1840 werd hiermee begonnen en werd in Hillegom de eerste spade in de grond gestoken voor het graven van de Ringvaart. Door het graven van de Ringvaart kwam het oostelijke deel van de polders tussen Bennebroek en Hillegom aan de oostkant van de Ringvaart in de Haarlemmermeer te liggen.

Ontginning van het moeras

Op oude kaarten is te zien dat er al in 1600 een natuurlijke ontwatering was door een slingerend veenriviertje, dat toen de Oostenderleek werd genoemd. Dat riviertje liep van de Strandwal in oostelijke richting naar de Haarlemmermeer. Ook enige sloten waren toen al te zien, die van zuid naar noord afwaterden in de Oostenderleek.

Tijdens latere ontginningen zijn nog veel sloten gegraven, parallel aan elkaar, waardoor smalle percelen werden gevormd. Dit wordt het Slagenlandschap genoemd.

Het westelijke deel van het moeras is deels overstoven met zand van de strandwal en in de loop der jaren in cultuur genomen en bebouwd. De eerste bebouwing bestond uit mooie landgoederen met parken en bossen. Hierdoor werd Hillegom een dorp met allure met veel groen en natuur.

Gelukkig bleven - door kwel en constante aanvoer van water uit hoger gelegen gebieden - delen van deze polder erg nat, vooral in winters met veel neerslag. Vanaf die tijd werd het gebied steeds geschikter voor de weidevogels.

Vogels in de Vosse- en Weerlanerpolder

Gelukkig bleef, door kwel en constante aanvoer van water uit hoger gelegen gebieden, toch delen van deze polder erg nat, vooral in winters met veel neerslag. Vanaf die tijd werd het gebied steeds geschikter voor weidevogels.

De term weidevogels komt alleen in Nederland voor. Zij vormen het meest kenmerkende deel van de Nederlandse vogelsoorten. Nederland heeft op Europees niveau een bijzondere verplichting tegenover de weidevogels, omdat van de meeste soorten ongeveer 50% van de Europese populatie in Nederland broedt. Dat is voor zo'n klein landje enorm veel.

Helaas gaan de aantallen weidevogels in Nederland enorm snel achteruit, na 1990 is de afname al 50%. De Kempshaan en Watersnip zijn al bijna verdwenen en de Grutto en Tureluur lijken hetzelfde lot beschoren. Zelfs de Kievit

KIEVIT Foto: Mario Penaat

begint het moeilijk te krijgen. Andere weidevogels, zoals Slobeend, Zomer- en Wintertaling, maar ook Veldleeuwerik, Graspieper en Gele Kwikstaart zijn ook al bijna verdwenen uit de graslanden en staan al enige tijd op de Rode Lijst.

Een wonder

Het mag een klein wonder genoemd worden dat het in de Vosse- en Weerlanerpolder nog zo goed gaat met de weidevogels. Extra bijzonder is het, dat ondanks het ontbreken van weidevogelbeheer en ondanks het dood maaien van grote aantallen kuikens van weidevogels, er meer weidevogels broeden dan in gesubsidieerde en beschermde gebieden. Dat zou aanleiding moeten zijn voor de bestuurders van Hillegom en de provincie Zuid Holland om dit gebiedje te koesteren en aan te wijzen als beschermd weidevogelgebied. Niets is echter minder waar. Alle raads-

De laatste **GRUTTO** in Vosse en Weerlanerpolder. Foto: Mario Penna

leden (met uitzondering van Hillegom Progressief/ GroenLinks) hebben er voor gekozen om dat unieke weidevogelgebied te laten verwoesten en er een recreatiegebied van te maken.

Volksverlakkerij

In plaats van de burgers eerlijk voor te lichten meldt de gemeente Hillegom bij herhaling, dat zij de Vosse- en Weerlanerpolder gaan inrichten en beheren als weidevogelgebied. Met als doel de huidige natuurwaarde (onder meer de weidevogels) te behouden en te versterken. Dat klinkt als 'te mooi om waar te zijn'. Hier beginnen de misleidingen al, want behouden van betekent voor de weidevogels, dat de aantallen niet achteruit zullen gaan door de inrichting als recreatiegebied. Versterken betekent zelfs het gebied zo verbeteren dat er grotere aantallen weidevogels zullen

komen. Noch het een noch het ander zal gebeuren!

Op verzoek van de vereniging Behoud de Polders heeft het onderzoeks- en adviesbureau Alterra een onderzoek gedaan naar de gevolgen van het inrichten van de polders als recreatiegebied op de aantallen broedparen van de weidevogels. Dit rapport is gebaseerd op de meest recente wetenschappelijke onderzoeksgegevens.

De gemeentelijke plannen behelzen het volgende. In het ongeveer 30 hectaren grote weidegebied komt zowel aan de oost-, als de westkant een fietspad. Deze paden liggen circa 400 meter uit elkaar. Ook komen er wandel-, struinen ruiterspaden. Niet langs, maar dwars door het gebied. Tot overmaat van ramp zijn er plannen om ook nog een grote manege te laten bouwen met horeca, een terras en ook nog een groot parkeerterrein. Dat komt allemaal in het deel van de polder, waar jaarlijks nog zeer veel nesten liggen. Door het aanleggen van alle paden worden delen van het gebied afgesneden, waardoor nog maar maximaal 20 hectaren weidevogelgebied over blijft.

Alterra heeft berekend dat in de matig tot zeer sterk verstoorde zones langs de paden 57 tot 63% van de nesten van de weidevogels verstoord zullen worden. Het gevolg daarvan zal zijn, dat de overgebleven populatie zo klein zal worden, dat deze niet meer met succes vliegende predatoren als kraaien en meeuwen kunnen verjagen. Het is dus zeer wel denkbaar dat met de verstoring de gehele populatie weidevogels zal verdwijnen!

De gemeente Hillegom blijft echter volharden in haar standpunt met de mededeling dat alles wel mee zal vallen. Als zij echter ongelijk blijkt te hebben, dan is het helaas te laat. De gevolgen

voor de weidevogels zijn onomkeerbaar, waardoor alweer een uniek weidevogelgebiedje is opgeofferd aan de recreatie.

Vogelinventarisaties in de Vosse- en Weerlanerpolder

De eerste broedvogelgegevens voor de Vosse- en Weerlanerpolder werden door de Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland (VWGZKL) in de periode 1972-1977 verzameld voor de Avifauna West Neder-

land. De polders waren toen een deel van een veel groter telgebied, zodat deze gegevens nauwelijks te gebruiken zijn. In 1997 zijn de Oosteinder- en Vosse- en Weerlanerpolder door leden van de Natuur en Vogelwerkgroep Bollenstreek opnieuw op broedvogels geïnventariseerd. De oppervlakte van de weilanden was toen 53 hectaren. Inmiddels is de Vossepolder geheel verdwenen onder een woonwijk en op het westelijke deel

Soort	0-50 m. Zeer sterk verstoord. ROOD		50-100 m. Sterk verstoord. ROZE		100-150 m. Matig verstoord. GROEN		150-200 m. 1/niet verstoord. WIT	
	2010	2012	2010	2012	2010	2012	2010	2012
	Grutto	10	5	8	3	2	0	1
Tureluur	10	9	8	8	3	0	3	0
Kievit	21	20	19	22	12	0	2	0
Scholekster	3	0	2	8	0	0	0	0
Totaal	44	34	37	41	17	0	6	0
Verwachte afname door verstoring	35	27	18	20	6	0	0	0

Jaar	2010	2011	2012	2013	'10	'11	'12	'13
oppervl. in ha.	20	20	20	17	broedparen per 100 ha.			
invent. meth.	nest	nest + BMP	nest + BMP	nest				
Grauwe Gans	0	6	0	0	0	30	0	0
Canadese Gans	3	2	2	0?	15	10	10	0
Knobbelzwaan	0	2	0	0?	0	10	0	0
Bergeend	0	1	0	0?	0	5	0	0
Wilde Eend	30	12	17	10	150	60	85	59
Krakeend	3	2	1	0?	15	10	5	0
Slobeend	6	3	7	5	30	15	35	29
Kuifeend	0	3	2	1	0	15	10	6
Waterhoen	0	0	2	0	0	0	10	0
Meerkoet	29	9	7	4	145	45	35	24
Scholekster	5	5	8	4	25	25	40	24
Kievit	52	28	42	23	260	140	210	135
Tureluur	24	13	17	16	120	65	85	94
Grutto	21	15	8	11	105	75	40	65
Graspieper	?	?	1	0?	0	0	5	0
Gele Kwikstaart	5	0	0	0	20	0	0	0
Kneu	0	0	1	0	0	0	5	0
Rietgors	0	1	0	0	0	5	0	0

TABEL 1. Broedvogelinventarisaties in de Vosse- en Weerlanerpolder

van de Vosse- en Weerlanerpolder is nu een bedrijventerrein gevestigd. In de Oosteinderpolder wordt een voor weidevogels negatief beheer uitgevoerd. Dat komt neer op regelmatig in de broedtijd met een tractor met frees rondrijden in de weilanden. Hierdoor worden bijna alle weidevogels regelmatig preventief verstoord.

Deze ontwikkelingen hebben er voor gezorgd dat bijna alle weidevogels nu op een kluitje zijn samengeperst in de Vosse- en Weerlanerpolder. Helaas wordt deze polder al enige tijd sterk verwaarloosd, vooral door de Manege. De grasgebieden voor hun paarden zijn nog maar voor een klein deel geschikt voor weidevogels.

De weidevogeltellingen zijn vanaf 2010 weer gestart door het zoeken en markeren van nesten. Dat gebeurt door vrijwilligers van Landschapsbeheer Zuid Holland (D. Aanhane en J. van Tol). Zij zochten alleen nesten van de grotere soorten en niet van zangvogels. Zij mis-

ten ook de meestal laat broedende Kuif- en Bergeenden. In 2011 en 2012 werden aanvullende inventarisaties uitgevoerd op de BMP methode voor het tellen van broedgevallen door Hans Vader. Daardoor konden Berg- en Kuifeend en Waterhoen, maar ook Graspieper en Kneu worden toegevoegd aan de broedvogellijst.

Wat gaat er verloren?

Het is altijd lastig om verschillende weidevogel terreinen met elkaar te vergelijken. Om toch enig houvast te hebben, is het gebruikelijk om de aantallen broedvogels per 100 hectaren te vermelden. Het is echter bekend, dat kleine terreinen dan hoger scoren dan grote.

Op internet zijn tegenwoordig broed-

vogelgegevens op te zoeken, dat is mooi. Maar... bij veel gebieden wordt wel opgegeven hoe groot het gebied is en hoeveel weidevogels er broeden, vaak gevolgd door het aantal weidevogels per 100 hectaren. Lastig is, dat de één iedere vogel die in een weiland broedt een weidevogel noemt. De ander noemt alleen de steltlopers weidevogel en weer een ander noemt alleen de soorten die onder het Subsiestelsel Natuur en Landschap (SNL) vallen een weidevogel. Tot deze laatste groep horen bijvoorbeeld niet Kievit, Scholekster, Knobbelswaan, ganzen, rallen of Wilde Eenden.

Tabel 1, laat zien welke aantallen vogels er broeden op het 20 hectaren grootte deel van de Vosse- en Weerlanerpolder waar vanaf 2010 jaarlijks de nesten

LEPELAARS foeragerend. Foto: Mario Penaat

geteld zijn. Tot en met 2011 zijn de nesten gemarkeerd met een stok op enige afstand van het nest. De jaren daarna zijn de nesten ingemeten met een GPS. Om dubbeltellingen te voorkomen is tijdens iedere volgende ronde gecontroleerd of de nesten van de vorige ronden nog aanwezig waren. Als er een nest mislukt was en er werd daarna in de directe omgeving een ander vers nest gevonden van dezelfde soort, dan wordt dit niet als een extra nest genoteerd, maar als vervolgleesl.

Als in de kop van de tabel 'BMP' staat genoteerd, dan zijn de aantallen aangevuld met niet eerder gevonden soorten, waarvan ééndagskuikens gezien werden. Met zangvogels gebeurde hetzelfde bij voedseltransport voor de jongen en zang. In 2013 kregen de nestenzoekers geen toestemming van de eigenaar van de Manege. Daardoor is de oppervlakte geteld gebied in dat jaar slechts 17 hectaren.

Duidelijk is te zien dat de aantallen van de meeste broedvogels een dalende trend laten zien. De belangrijkste redenen hiervoor zijn: het verwaarlozen van een aantal percelen waardoor steeds meer verruiging ontstaat, het doodmaaien van een flink aantal weidevogelkuikens, het bemesten van een aantal percelen tijdens het begin van het broedseizoen. Verder zal ook de landelijke neergaande trend wel een rol spelen.

Vergelijking met andere goede weidevogelgebieden

Er zijn onvoldoende gegevens over dezelfde jaren, alleen uit 2010 zijn er een aantal gebieden in het zelfde jaar geïnventariseerd. Dat zijn:

De Vosse- en Weerlanerpolder,
Hillegom, 20 ha.
575 weidevogels p/100 ha.

Medenertilsterpolder,
Groningen, 30 ha.
313 weidevogels p/100 ha.

Elsbroekerpolder,
Hillegom, 30 ha.
286 weidevogels p/100 ha.

Bergboezem,
Berkel- Rodenrijs, 75 ha.
221 weidevogels p/100 ha.

De overige vogels in de Vosse-
Weerlanerpolder

Bovenstaande gegevens betreffen uitsluitend de broedvogels. Als alle paden in de broedtijd worden afgesloten, dan bestaat er een kans dat de weidevogels niet onherstelbaar achteruit zullen gaan. Tot nu toe is de gemeente niet eens bereid om daar over te praten.

Buiten de broedtijd is de Vosse- en Weerlanerpolder minstens net zo belangrijk voor vele andere vogels. Dat zijn de zomer- en wintergasten, maar ook de trekvogels. Het gaat dan om veel grotere aantallen vogels, tot enige duizenden. Er zijn inmiddels 81 vogelsoorten waargenomen, de hoogste aantallen bereiken de Grauwe ganzen tot ongeveer 1000 exemplaren en de Krakeenden tot circa 350 exemplaren. Van de Rode Lijstsoorten komen 17 soorten in de polder voor. De opvallendste zijn Grote Zilverreiger tot 7 exemplaren, Slobeend tot 15 exemplaren, Slechtvalk 2 exemplaren, Watersnip tot 40 exemplaren en Kempshaan 6 exemplaren. Bijzonder zijn ook de jaarlijks terugkerende Lepelaars tot 25 exemplaren. Als de paden buiten de broedtijd wel open zijn, dan zal het snel gebeurd zijn met de meeste andere vogelsoorten, zeker als er ook met honden gelopen wordt.

■ *Hans Vader*